

چهارده مقاله از کتاب طبائع الحيوان البحری و البری (کتاب)

«چهارده مقاله از طبائع الحيوان البحری و البری» نگاشته حکیم و دانشمند نامدار و بزرگ یونان [ارسطو](#) است.

فهرست مندرجات

- ۱ - معرفی اجمالی
- ۲ - ساختار کتاب
- ۳ - گزارش محتوا
- ۴ - وضعیت کتاب
- ۵ - پانویس
- ۶ - منبع

معرفی اجمالی

ارسطو پنج کتاب در حیوان شناسی نگاشته است: ۱. تاریخ الحيوان، ۲. عن اجزاء الحيوان، ۳. عن حركة الحيوان، ۴. عن مسير الحيوان، ۵. عن ولاد الحيوان. به مجموع این پنج کتاب در نگاشته‌هایی که دانشوران عرب نگاشته‌اند، مقاله چهاردهم از کتاب طبائع الحيوان البری و البحری اطلاق کرده‌اند. بنابراین این اثر نه اثری مستقل، بلکه مجموعه‌ای از پنج نگاشته ارسطوست.

چنان که واضح است این اثر در اصل به زبان یونانی بوده که در دوران‌های اسلامی به [عربی](#) ترجمه شده است. درباره مترجم این اثر نظر اکثر مورخین این است که یوحنا (یحیی) بن بطریق این اثر را به عربی ترجمه نموده است.

[این ندیم](#) می‌گوید: «کتاب الحيوان را که شامل نوزده مقاله است این بطریق از سریانی به عربی ترجمه نمود.»

[۱] فهرست این ندیم، ص ۲۵۱

به این مطلب بعضی دیگر نیز تصریح کرده‌اند.

[۲] تاریخ الحکماء، ص ۳۷۹

[۳] کشف الظنون، ج ۱، ص ۶۹۶

البته با توجه به آنچه درباره خصوصیت مترجم می‌گویند به نظر می‌رسد این ترجمه چندان دقیق و صحیح نباشد. ابن ابی اصیبعه درباره یحیی بن بطریق می‌گوید: «وی با زبان عربی آن چنان که شایسته است آشنا نبود و همین طور اطلاع چندان از [یونانی](#) نداشت.»

[۴] عیون الانباء فی طبقات الاطباء، ج ۱، ص ۲۰۵.

ساختار کتاب

این اثر دارای چهارده بخش (فصل) است. محقق اثر کتاب را در سه بخش ارائه کرده است؛ بدین گونه که در بالای هر صفحه از کتاب متن اثر ذکر شده است. در ذیل آن اختلاف نسخ ارائه شده و در بخش سوم نیز توضیحات الفاظ و عبارات و نکاتی که محقق لازم به ذکر دانسته ارائه شده است.

گزارش محتوا

این اثر و بلکه همه آثاری که از مکتب طبی یونان به دست ما رسیده است از چند جهت قابل توجه و اعتنا است.

اول: این آثار بازگوکننده اندیشه و مبانی علمی تمدن بزرگ قبل از [اسلام](#) است و از این رو نکات جالب و سودمندی برای تحقیق در آن به چشم می‌خورد.

دوم: آثار مکتب یونان گاه زیربنای مکاتب دیگر بوده‌اند؛ از این رو شناخت خصائص مکاتب زیر بنایی برای پایه ریزی مکتب جدید سودمند و بلکه ضروری است.

سوم: وجه تاریخی این آثار غیرقابل انکار است. این خود ارثی است که تمدن‌های کهن برای تمدن‌های بعد از خود به یادگار گذاشته‌اند.

البته اهمیت این آثار از جهت دیگری نیز قابل اعتنا است و آن مربوط به ترجمه این آثار از زبان‌های بیگانه به زبان عربی است. هر چند - چنان که در بخش معرفی کتاب گفتیم - مترجم این اثر در ترجمه کتاب چندان دقیق عمل نکرده است و از این رو تا حدی اثر را از اعتبار انداخته است اما به هر حال آشنایی با نظریات بزرگان علم، خصوصاً کسی مثل ارسطو

کاری سودمند و مفید است. توصیف **معدّه** و **روده** در **ماهیه‌ها** و **مارها** و وجه شباهت و تفاوت آنها، کبد و مری حیوانت و ارتباط مری با طول عمر، بزاق و وظیفه آن در سرعت هضم غذا، ماساریقا یا روده بند و جایگاه وجود آن و وظایف آن، معرفی و خصوصیت جزئی و کلی بعضی از **حیوانت** و شیوه تنفس حیوانت، عناوین فصول مختلف کتاب است.

وضعیت کتاب

این اثر با تحقیق خانم دکتر عزت محمد سلیم سالم و با تزییلات سودمند ایشان توسط بخش دراست یونانی و لاتینی دانشگاه الآداب **قاهره** در سال ۱۹۸۴ م در ۲۰۳ صفحه منتشر شده است. محقق علاوه بر تصحیح متن کتاب، مقدمه‌ای نیز پیرامون زندگی و آثار ارسطو و نیز معرفی این کتاب به رشته تحریر درآورده است. حواشی این اثر دو دسته است: دسته‌ای پیرامون اختلاف نسخ و بخشی دیگر حواشی توضیحی و تطبیق متن عربی با متن یونانی است. تدوین و تنظیم فهرست اسامی حیوانت، فهرست اعلام و شهرها به **زین یونانی** کار دیگری است که محقق این اثر انجام داده است. افسس این اثر را مؤسسه مطالعات تاریخ پزشکی، طب اسلامی و مکمل دانشگاه ایران با مقدمه‌ای کوتاه به قلم آقای دکتر محمد مهدی اصفهانی پیرامون زندگی مؤلف منتشر نموده است.

پانویس

۱. ↑ فهرست این ندیم، ص ۲۵۱
۲. ↑ تاریخ الحكماء، ص ۳۷۹
۳. ↑ كشف الطنون، ج ۱، ص ۶۹۶
۴. ↑ عیون الانباء فی طبقت الاطباء، ج ۱، ص ۲۰۵.

منبع

نرم افزار جامع طب، مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی.